

Важливо зазначити, що немає єдиного найкращого методу формування предметної та ключових компетентностей і наскрізних умінь. Найефективніші методи навчання будуть варіюватися залежно від віку учнів, їхніх потреб, інтересів, а також предмета, який вивчається.

Використані джерела

- Лексєєва, С. (2021) Дидактика в умовах інформатизації освіти. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «
- Повко, М. (2021) Реалізація інтегративної функції освітнього стандарту природничої галузі. *Розвиток сучасної науки та освіти: реалії, проблеми якості, інновації: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Мелітополь, 25-27 травня 2021 р.). ТДАТУ, м. Мелітополь.
- Ворожний К. М. Дослідницька та проектна діяльність під час вивчення біології. Харків: Видавнича група «Основа», 2008. 143 с.
- Ющ, В. (2020) Принципи організації освітнього середовища майбутніх учителів природничих дисциплін в умовах змішаного навчання. *Проблеми підготовки вчителів природничих наук на засадах інтеграції: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-методичного семінару*(дистанційна форма проведення), м. Умань.
- Влат Є. С. Що таке проект: Типологія проектів. *Відкритий урок*. 2004. № 5-6. С. 37–45.
- Попов, О. (2015) Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. *Український педагогічний журнал*, 1, 16 – 27.

Формування географічних компетентностей учнів 6-х класів у контексті реалізації вимог Державного стандарту базової середньої освіти: виклики та нові можливості

- К
О
Л
Е
Д
Ж
»
- Грінченко Олександр,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»
olex.greenchenko@gmail.com
- Саввіч Олександр,
методист Центру методичної та аналітичної роботи
КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»
alexsavvich@gmail.com

В
Процес реформування освіти, що відбувається сьогодні в Україні, спрямований на реалізацію її змісту відповідно до Державних стандартів і модельних навчальних програм окремих предметів та інтегрованих курсів. Він повинен забезпечувати умови отримання якісної освіти, яка б відповідала здібностям, інтересам учнів.

Як зазначає Міжнародна хартія географічної освіти, «... право на освіту включає право на високий рівень географічної освіти...». Сучасна географічна освіта покликана надати учням знання про природу Землі, населення та його

господарську діяльність, а також глибоке розуміння основних фізичних і суспільних процесів на Землі.

Географія – єдиний предмет, що формує світоглядне розуміння Землі, її географічної оболонки як природного, природно-техногенного середовища, у якому протікає життя людини. Глобалізація та загострення планетарних соціально-економічних, природно-ресурсних, геоекологічних, етнічних, інших проблем підвищують роль і значення географічної освіти.

Тільки географія розвиває просторове мислення, розуміння важливості врахування територіальних відмін при вирішенні економічних, соціальних, екологічних проблем. Географічна освіта має стати фундаментом становлення світогляду молодого людини, на якому формуються фахові знання та професійна відповідальність.

Метою вивчення географії є формування в учнів предметної географічної та розвиток усіх ключових компетентностей. Серед ключових компетентностей, з огляду на приналежність шкільної географії до природничої освітньої галузі, ***особливе місце має компетентність у галузі природничих наук.*** Вона передбачає формування наукового світогляду, здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і навичок для пояснення світу природи, набуття досвіду дослідження навколишнього середовища та формулювання достовірних висновків на основі отриманої інформації, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю, і відповідальність за наслідки такої діяльності.

Географічна компетентність як предметна компетентність являє собою обізнаність у географічних закономірностях і глибокі знання з географії, уміння самостійно вирішувати конкретні географічні проблеми, практично використовувати географічну інформацію та географічні знання, уміння і навички у практичній діяльності й у повсякденному житті. ***Важливою складовою географічної компетентності, а водночас і загальнокультурної є картографічна компетентність*** – сукупність здібностей особи використовувати засвоєні картографічні знання, уміння та навички для вирішення практичних і теоретичних завдань у реальних умовах життя.

Географічні компетентності забезпечують формування в учнів просторової уяви та мислення, пояснюють, як природні та суспільні об'єкти, явища і процеси на Землі в різних масштабах формуються, взаємопов'язані та змінюються з часом.

Метою вивчення географії є особистісний розвиток учнів на основі формування цілісного сприйняття світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу та суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах взаємодії людини й природи, способи дослідницької діяльності, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі.

Учні вперше знайомляться з навчальним систематичним курсом географії в 6 класі. При його вивченні починається формування географічної культури та навчання відповідно до географічної мови. Вивчаючи його, учні оперують географічними уявленнями і поняттями, а також уміннями, пов'язаними з використанням джерел географічної інформації. ***Значна увага приділяється краєзнавчому й екологічному принципам навчання.***

Формуються уявлення про Землю як природний комплекс, про особливості земних оболонок та їх взаємозв'язок. Розпочинається формування основних географічних уявлень, загальної географічної культури школяра та поступове навчання картографічної мови.

У курсі географії в 6 класі учні знайомляться з темами «Глобус – модель Землі» та «Зображення Землі на карті», які спрямовані на формування низки предметних компетентностей: читання карт, використання картографічних джерел інформації для орієнтування на місцевості тощо.

Розділ. «Оболонки Землі» спрямовано на формування знань про оболонки Землі, взаємозв'язки явищ і процесів у них, а також між ними, розуміння цілісності планетарного й зональних природних комплексів.

Освітній процес із географії в 6 класі має бути спрямований на формування цілісної картини світу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між географічними явищами та процесами.

Провідним методичним принципом має стати формування практичних навичок використання географічної інформації, що реалізується в логіці системно-діяльнісного підходу в освіті, який передбачає: високу мотивацію до вивчення географії; формування готовності учнів до саморозвитку та освіти впродовж життя; активну навчально-пізнавальну діяльність учнів; побудову освітньої діяльності з урахуванням індивідуальних, вікових, психологічних, фізіологічних особливостей та здоров'я учнів.

У курсі географії в 6 класі значна увага приділена діяльнісному підходу до навчання: дослідження, вирішення проблем, співробітництво, зв'язок із громадськістю, порівняння та аналіз, застосування, прогнозування, систематизація та класифікація, моделювання, представлення інформації про дослідження тощо.

Підвищити інтерес до географії, активізувати діяльність учнів на уроках і таким чином забезпечити підвищення якості освітнього процесу – це завдання кожного вчителя географії. У сучасних умовах реформування освіти радикально змінюється статус педагога, його освітні функції, відповідно зростають і вимоги до професійної компетентності. Від неї залежить формування конкурентоздатності, ключових компетентностей учнів.

У 2023 році в Харківській академії неперервної освіти було організовано педагогічну майстерню «Географічна освіта НУШ. Планування освітньої діяльності на уроках географії у 6 класі на основі академічної свободи у виборі форм та методів навчання».

Метою педмайстерні було визначено надання допомоги педагогу в організації та проведенні сучасного уроку, формуванні ключових і предметних компетентностей учнів співпрацювати з іншими вчителями географії щодо впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти.

Завдання педагогічної майстерні: вдосконалення та розширення таких професійних компетентностей, як предметно-методична, інформаційно-цифрова й педагогічного партнерства; надання науково-методичної та практичної допомоги вчителям географії щодо реалізації ідей нового Державного стандарту базової середньої освіти та нових модельних навчальних програм в освітньому процесі.

У контексті реформи Нової української школи (НУШ) зміст програми педагогічної майстерні «Географічна освіта НУШ. Планування освітньої діяльності на уроках географії у 6 класі на основі академічної свободи у виборі форм та методів навчання» було спрямовано на забезпечення вчителів необхідними знаннями та інструментами для ефективного викладання географії. Навчальна діяльність майстерні була зосереджена на кількох ключових завданнях, спрямованих на покращення якості географічної освіти та розвиток ключових компетентностей учнів.

Одне з основних завдань майстерні – ознайомлення педагогічних працівників із новим Державним стандартом базової середньої освіти. Цей стандарт визначає основні вимоги до змісту освіти, очікуваних результатів навчання та умов їх досягнення. Учителі отримують можливість глибше зрозуміти нові вимоги й адаптувати свої підходи до викладання відповідно до сучасних освітніх стандартів.

Наступним завданням було надання методичної допомоги вчителям щодо навчання географії в закладах загальної середньої освіти за новими модельними навчальними програмами, що включало розроблення та впровадження ефективних методик викладання, які відповідають сучасним вимогам і потребам учнів. Учителі отримали конкретні рекомендації та приклади уроків, що сприяють активному й інтерактивному навчанню.

Одним із пріоритетів майстерні було ознайомлення вчителів географії з основами планування освітньої діяльності. Це передбачало розробку детальних планів уроків, які враховують різноманітні методи та форми навчання, зокрема, інтерактивні технології, проєктну роботу, дослідницькі завдання. Планування освітньої діяльності забезпечує систематичний підхід до викладання та дозволяє досягти кращих результатів у навчанні учнів.

Особлива увага приділялась формуванню на сучасному уроці в учнів ключових компетентностей, що передбачає розвиток в учнів критичного мислення, уміння працювати в команді, навичок дослідницької роботи, використання інформаційних технологій та комунікаційних навичок. Учителі отримали рекомендації щодо інтеграції цих компетентностей в освітній процес, що сприятиме всебічному розвитку учнів.

Майстерня також мала на меті ознайомити вчителів із сучасними педагогічними методиками та технологіями оцінювання рівня сформованості предметних компетентностей з географії. Це передбачало навчання вчителів використанню різноманітних методів оцінювання: формувальне оцінювання, самооцінка, взаємооцінка, тестування, проєктні роботи. Учителі дізналися про переваги та недоліки кожного з методів і отримали практичні поради щодо їх застосування.

Важливим аспектом роботи майстерні було узагальнення та поширення ефективного педагогічного досвіду. Учителі мали можливість обмінюватися досвідом, дізнаватися про успішні практики колег, аналізувати їх і впроваджувати у власну педагогічну діяльність. Це сприяло підвищенню професійного рівня та покращенню якості навчання.

Майстерня стимулювала залучення педагогів до дослідно-пошукової та практичної роботи. Вони мають можливість брати участь у розробленні нових методичних матеріалів, апробації інноваційних підходів до навчання.

Одне із завдань – апробація та введення нових освітніх технологій і систем, що включало використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових ресурсів, онлайн-платформ для навчання. Учителі дізналися про новітні розробки у сфері освітніх технологій та мали можливість упроваджувати їх у свою практику.

Останнім, але не менш важливим завданням було створення фонду навчально-методичних матеріалів, літератури, аудіо- та відеоматеріалів в електронному вигляді. Це забезпечило вчителів необхідними ресурсами для підготовки до уроків, самоосвіти та професійного розвитку. Такий фонд став важливим інструментом у роботі вчителя, сприяючи ефективному плануванню та проведенню уроків.

Під час роботи педагогічної майстерні було проведено три заходи, на яких реалізовані поставлені завдання:

Науково-практичний семінар за темою «Географічна освіта за новим Державним стандартом базової середньої освіти. Оновлення навчально-методичного забезпечення змісту шкільної географії. Основи планування освітньої діяльності». Семінар проводився з метою вдосконалення та розширення предметно-методичної, прогностичної професійних компетентностей, компетентності педагогічного партнерства й надання науково-методичної та практичної допомоги вчителям географії щодо реалізації ідей нового Державного стандарту базової середньої освіти й нових модельних навчальних програм в освітньому процесі. У ході заходу було презентовано навчальну програму педагогічної майстерні «Географічна освіта НУШ. Планування освітньої діяльності на уроках географії у 6 класі на основі академічної свободи у виборі форм та методів навчання», ознайомлено педагогічних працівників із новим Державним стандартом базової середньої освіти, надано методичну допомогу щодо навчання географії в закладах загальної середньої освіти за новими модельними навчальними програмами, ознайомлено вчителів географії з основами планування та організації освітньої діяльності.

Семінар-тренінг за темою «Моделюємо урок. Взаємодія з учнями. Компетентнісний підхід до уроку географії. Оцінювання рівня сформованості предметних компетентностей з географії» з метою вдосконалення та розширення предметно-методичної, прогностичної професійних компетентностей, компетентності педагогічного партнерства; надання науково-методичної та практичної допомоги вчителям географії щодо компетентнісного потенціалу географічної освіти, роботи з модельними навчальними програмами з географії. У ході заходу: окреслено пріоритетні напрями для вчителів географії щодо формування ключових компетентностей при моделюванні сучасного уроку; ознайомлено вчителів із сучасними формами, педагогічними методиками та технологіями при навчанні шкільної географії; відпрацьовано навички організації освітнього процесу, технології перевірки й оцінювання; надано науково-методичну допомогу щодо нових навчально-методичних видань для вчителів і учнів та їх якісного застосування в освітньому процесі.

Методична студія за темою «Створення якісного Інтернет-середовища для неперервної освіти вчителя географії. Формуємо географічний світогляд. Практичні роботи. Географічні дослідження. Позакласна робота», яка проводилася з метою вдосконалення та розширення предметно-методичної,

прогностичної професійних компетентностей, компетентності педагогічного партнерства; надання науково-методичної та практичної допомоги вчителям географії щодо компетентнісного потенціалу географічної освіти, роботи з модельними навчальними програми з географії. У ході цього заходу було окреслено пріоритетні напрями в роботі вчителя географії щодо методики проведення практичних робіт і досліджень, відпрацьовано технології проведення практичних робіт і досліджень в умовах дистанційного навчання, ознайомлено вчителів із методикою проведення досліджень з географії як засобом формування географічної компетентності та надано науково-методичну допомогу щодо нових навчально-методичних видань для вчителів і учнів та їх якісного застосування в освітньому процесі.

Педагогічна майстерня «Географічна освіта НУШ. Планування освітньої діяльності на уроках географії у 6 класі на основі академічної свободи у виборі форм та методів навчання» досягла своїх цілей, спрямованих на вдосконалення та розвиток професійних компетентностей учителів географії.

Результати, які показали учасники, та їх відгуки свідчать про успішне вдосконалення учасниками педмайстерні таких професійних компетентностей:

1. Предметно-методична компетентність. Учителі значно підвищили свою здатність формувати й розвивати в учнів географічну компетентність і ціннісні ставлення до навколишнього середовища. Використання інтегрованого навчання та сучасних методик стало важливим аспектом їхньої професійної діяльності. Учителі ознайомилися з новими модельними навчальними програмами, отримали конкретні рекомендації щодо впровадження інтерактивних технологій та проектної роботи, що сприятиме формуванню в учнів глибокого розуміння предмета й активної участі в освітньому процесі.

2. Інформаційно-цифрова компетентність. Учителі значно покращили свою здатність орієнтуватися в інформаційному просторі та ефективно використовувати наявні освітні ресурси, навчилися створювати нові освітні матеріали й використовувати цифрові технології в освітньому процесі. Педагоги ознайомилися з новітніми цифровими інструментами та платформами, що дозволяє їм інтегрувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в навчання, роблячи його більш цікавим і ефективним для учнів.

3. Педагогічне партнерство. Важливим досягненням є розвиток здатності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями та створення умов для їхньої самореалізації. Учителі опанували навички роботи в команді, що дозволяє ефективно співпрацювати з колегами й учнями, стимулювати їх до активної участі в навчальному процесі й розвитку особистих компетентностей. Створення партнерських відносин сприятиме ефективнішому навчанню та формуванню позитивного навчального середовища.

Педагогічна майстерня успішно досягла своїх цілей, спрямованих на розвиток професійних компетентностей учителів, які не тільки здобули нові знання та навички, але й змогли інтегрувати їх у свою щоденну педагогічну практику. Це

сприятиме підвищенню якості географічної освіти й розвитку ключових компетентностей учнів, що відповідає вимогам сучасного освітнього процесу.

Підсумовуючи роботу й результати педагогічної майстерні, робимо висновок, що головним на сучасному освітньому шляху є компетентісно орієнтований урок географії. Цей підхід у навчанні географії ставить за мету розвиток учнівських компетентностей (навичок, умінь і здібностей), які стосуються розуміння та аналізу географічних явищ і процесів. Основною метою такого підходу є не тільки передача фактів і знань про географію, але й розвиток учнівської здатності аналізувати географічні проблеми, шукати рішення, використовувати географічні концепції та технології для розв'язання реальних проблем.

Основні характеристики компетентісно орієнтованого уроку географії можуть включати активну участь учнів у процесі навчання, виконуючи різноманітні завдання та проєкти, спрямовані на розвиток їхніх компетентностей. Використання різноманітних інтерактивних методів і прийомів, таких як обговорення, групові ділові ігри, застосування відео- й аудіоматеріалів, дозволяють залучити учнів до активного обговорення та вирішення географічних завдань. Ефективними також є: створення ситуацій, які ставлять перед учнями реальні географічні проблеми та спонукають їх до пошуку й обговорення можливих рішень; використання сучасних технологій, таких як інтерактивні дошки, комп'ютерні програми й інтернет-ресурси, для допомоги учням зрозуміти географічні концепції та взаємозв'язки; стимулювання учнів до самостійної оцінки своєї роботи та здатності до знаходження шляхів покращення; спроби зв'язати географію з іншими науками або реальними життєвими ситуаціями для більш глибокого розуміння та застосування знань.

Отже, сучасному вчителю географії необхідно зрозуміти найголовніше: вивчення географії має важливе значення для розвитку світогляду учнів.

Пропонуємо шість головних напрямів вивчення географії:

1. Розуміння світу. Географія допомагає нам зрозуміти, як працює наш планетарний об'єкт – Земля. Вона дає нам уявлення про різноманітність природних процесів, явищ, кліматичних умов, рельєфу, водних ресурсів, інших фізичних аспектів.

2. Культурне розмаїття. Географія розкриває перед нами різноманіття культур, мов, релігій, традицій та інших аспектів суспільства в різних куточках світу. Вона допомагає нам зрозуміти й оцінити культурні взаємодії та вплив нашого середовища на культурні форми.

3. Економіка та торгівля. Географічні умови впливають на економічний розвиток країн. Розуміння географічного розміщення ресурсів, доріг, портів, торговельних шляхів допомагає в розвитку ефективної економіки та міжнародної торгівлі.

4. Політика та геостратегія. Географія впливає на політичні відносини між країнами, розташування політичних кордонів, конфлікти та співпрацю. Знання географії допомагає розуміти причини й наслідки політичних рішень.

5. **Охорона довкілля.** Розуміння географічних процесів дозволяє нам краще захищати та зберігати природні ресурси, водні й екологічні системи, розробляти стратегії збалансованого розвитку.

6. **Пізнавальна цінність.** Географія відкриває перед нами унікальність і красу нашої планети. Вивчення географії стимулює наше допитливе мислення та допомагає розширити свій світогляд.

Таким чином, головне завдання вчителя на уроці, як і раніше, – учити географії, застосовуючи той арсенал методів, який дає найкращі результати. Уроки мають бути побудовані так, щоб зацікавити дітей вивчати цей унікальний предмет. Адже шкільна географічна освіта є основою для формування світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому.

Список літературних джерел

1. Методичний poradnik для вчителів географії : методичний посібник / О.І. Грінченко, О.М. Саввіч; за ред. Л.Д. Покроєвої, Т.В. Дрожжиної. – Харків : КВНЗ «ХАНО», 2015. – 160 с.
2. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / С.П. Запотоцький та ін. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9-kl.Zapototskyy.ta.in.06.05.2022.pdf>
3. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, Т.Г. Гільберг, Л.М. Даценко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Prirod.osv.galuz/Heohrafiya/Heohrafiya.6-9%20kl.Kobernik.ta.in.06.05.22.pdf>
4. Програма педагогічної майстерні «Географічна освіта НУШ. Планування освітньої діяльності на уроках географії у 6 класі на основі академічної свободи у виборі форм та методів навчання» у межах Регіонального проєкту підвищення якості освіти «Освітній технопарк Харківщини – 2030» для вчителів географії закладів загальної середньої освіти. URL: https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://edu-post-diploma.kharkov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Nakaz_94_vid_27.12.2023-1.pdf&hl=en
5. Вішнікіна Л., Топузов О. Структура предметної географічної компетентності учнів (рекомендації для вчителів географії). *Українська професійна освіта*. 2017. № 1. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7924/1/Vischnikikina.pdf>